

Kaffe og sad og sludrede lidt og sagde saa: „Saa var det det Kammer, vi skulde se paa.” „Ja, se, det er nu et gammelt Kammer, det er jo en gammel Gaard. Min Kone og jeg have ofte tænkt paa, at vi skulde have lidt gjort ved det, men det er ikke blevet til noget, og Karlene selv bryde sig ikke om at faa det bedre.” „Naa, lad os se paa det, vi have set saa meget. Det er sikkert mange Steder meget værre end hos Dem.” „Er det det? Har De været ovre hos Gaardejer Lars Larsen?” „Er det saa galt der?” „Ja, det er ikke rigtig godt.” „Naa ja, det er altid en Oplysning, men lad os nu se paa det Kammer.” „Ja, det maa De saamænd godt.” Manden rejser sig saa langsomt, meget langsomt, og gaar henimod Døren. Jo længere vi kom bort fra Stuehuset, des langsommere gik det. Udenfor Staldøren blev Manden staaende og vendte sig om og sagde: „Ja, jeg ved nu ikke, om der er gjort rent. Der ser vist ikke pænt ud.” „Naa lad os bare se det.” Han gaar saa indenfor Staldøren, da staar Manden igen stille og siger vendende sig om imod os: „Ja, det er nu egentlig ikke noget at vise frem, men De have vel set saa meget.” „Ja, vi have set saa meget. Det er sikkert ikke nær saa slemt, som vi have set andre Steder.” „Naa, det tror De ikke?” „Nej, det tro vi ikke.” Saa aabner han Døren, og saa kunde vi se paa Manden, at det var egentlig første Gang, han havde set det Kammer, og det var egentlig første Gang, det gik op for ham, hvor elendigt og ussel det var. Vi kunde se, at Manden sagde til sig selv: Det kan du pinedød ikke være bekendt at vise dine Medborgere.

Da vi kom tilbage fra denne Rejse, som ikke var saa omfattende, som den burde, vare vi alle dybt grebne af, hvad vi havde set og hørt. Da jeg i sin Tid stillede Forslag om at foretage denne Undersøgelse for at komme til Klarhed over Forholdene, sagde forskellige af Kommissionens Medlemmer: „Vi kende jo de Forhold.” „Ja”, siger jeg, „gøre vi nu ogsaa det?” „Javel gøre vi det, der er sket store Fremskridt.” „Ja”, siger jeg, „saa store Fremskridt er der nu ikke sket.” „Jo, vi kende det.” Saa kom vi ud, og det viste sig, at de Folk, der sagde, de kendte Forholdene, i Virkeligheden ikke kendte dem. De indrømmede, at det havde de dog ikke troet var muligt. Jeg husker, at et Medlem af Kommissionen, tidligere Medlem af dette Ting, brugte overordentlig stærke Udtryk, langt stærkere end dem, jeg bruger. Han var yderst deprimeret og sagde: „Her maa vi lovgive.” — Vi bleve

ikke modtagne med saa megen Velvillie i en vis Del af Pressen og Tanken om Besøgene heller ikke. Det viste sig her som saa mange andre Steder, at den konservative Presse var mere reaktionær end de Folk, den skulde repræsentere. Da vi havde besluttet at se paa Forholdene, kom der i en hel Del Blade, jeg tror blandt andet i Blade, der faa Korrespondancer tilsendte fra en Person ved Navn Asger Karstensen, saaledes i Bladet „Fyns Stiftstidende”, en kraftig Opfordring til at vise Kommissionen Vintervejen, og en Dag stod der i en hel Del af de toneangivende Provinshøjreblade en meget kraftig Opfordring til, naar Kommissionens Medlemmer kom ud i Landsbyerne, at slaa Plakater op paa Sprojtetuset, hvorpaa der stod Opfordring til Bønderne om at jage disse Indbrudstyre bort med Høtyve og Leer. Der var maaske dem af Kommissionens Medlemmer, der med en vis Frygt og Bæven begav sig af Sted. Jeg tror dog, det overvejende Antal af dem med deres Kendskab til Landbefolkningens Sindighed var klar over, at disse Opfordringer ikke vare det Blæk og Papir værd, der var spildt paa dem. Men Tankegangen i disse Opfordringer var tilstrækkelig tydelig, og den viser os, at der var en meget stærk reaktionær Stemning til Stede, og at vi maatte regne med denne reaktionære Stemning. Et enkelt af Kommissionens Medlemmer udtalte endogsaa Frygt for, at denne Kommission vilde give Anledning til Protestmøder trindt omkring. Men det gik helt anderledes. Det viste sig, at den konservative Presse i Virkeligheden slet ingen Tilslutning havde. Der var maaske en og anden, der havde talt om, at de Herrer skulde vises Vintervejen, men da vi kom, blev Stemningen en helt anden. Der var vist kun en eneste Godsejer, der nægtede Kommissionen Adgang til at se paa Forholdene. Ellers bleve vi modtagne paa den høffligste og smukkeste Maade af de store Ejendomsbesiddere. De havde i mange Tilfælde sagt til Godsforvalteren: Naar Kommissionen kommer, vil De saa vise den omkring overalt, hvor de Herrer ønske at se noget. Vi bleve ogsaa modtagne paa bedste Maade af den store Mængde af danske Gaardmænd, vi besøgte. Det stod mig efter de Besøg, vi havde gjort, klart, at de Krav, som Kommissionen og Lovgivningsmagten maatte stille med Hensyn til Boligforholdene, i mange Kredse vilde vække ubetinget Velvillie. Jeg tror, Rigsdagen trykt kan lovgive om denne Sag. Der vil nok være adskillige,